

Карел Чапек
Иконоборство

При отец Никифор, игумена на манастира „Св. Симеон“, дойде някой си Прокопий, известен като вещ познавач и ентузиазизиран колекционер на византийското изкуство. Той очевидно беше развълнуван, когато се разхождаше по манастирския коридор в очакване на срещата си с отец Никифор. „Какви хубави колони, очевидно от петнадесетия век. Само отец Никифор може да ни помогне. Ползува се с влияние пред императорския двор и някога самият той беше художник. И не лош художник беше старецът. Той снабдяваше императрицата с образци за бродерия, а и икони живописваше за нея. Затова го направиха игумен, след като ръцете му се изкривиха от подагра, та беше станало невъзможно да държи четката с тях. И все още му се чувала думата в двора, казват. Господи, какъв прекрасен капител! Да, отец Никифор ще ни помогне. Какво щастие, че се сетихме за него!“

– Добре дошъл, Прокопие – чу се зад него мек глас.

Прокопий бързо се обърна. Зад него стоеше съсухрено и приветливо старче с ръце, потънали в ръкавите.

– Хубав капител, нали? – каза той. – Стара работа от Накс¹, господине.

Прокопий целуна ръкава на игумена.

– Дошъл съм при вас, отче – започна той развълнуван, но игуменът на манастира го прекъсна:

– Елате да седнем на слънце, драги. Много добре действа на моята подагра. Какъв ден, боже, каква светлина! Е, кажете сега, какво ви носи при мен? – каза той, след като седнаха на каменната пейка посред манастирската градина, където жужаха пчели и ухаеха градински чай, тамян и мента.

– Отче – подхвана Прокопий, – обръщам се към вас като към единствения човек, който може да предотврати тежко и непоправимо културно бедствие. Зная, че ще ме разберете, Вие сте човек на изкуството, отче. Какъв художник бяхте, преди да възложат върху плещите ви благородното бреме на духовния ви сан! Нека Бог ми прости, но понякога съжалявам, че не останахте наведен над дървените табла, върху които някога вълшебната ви четка изписваше едни от най-хубавите византийски икони.

Вместо отговор отец Никифор запретна ръкавите на расото си и изложи на слънцето своите грозни, възлести ръчички, изкривени от

---

1. НАКСОС – остров в гръцките Циклади с едноименен главен град, където бил добиван първокачествен мрамор.

подаграта като крака на папагал.

– Моля ви се – каза той. – Какво приказвате вие, драги?

– Истина е, отче Никифоре – каза Прокопий. (Света Богородице, какви грозни ръце!) – Вашите икони днес нямат цена. Тия дни един еврейн поиска за една ваша икона две хиляди драхми² и като не му ги дадоха, каза, че ще почака и че след десет години ще получи три пъти повече.

Отец Никифор скромно се изкашля и се изчерви от безкрайно удоволствие.

– Хайде, хайде – забърбори той. – Моля ви се, кой ли пък ще вземе да говори днес за моето незначително изкуство? И защо ли е нужно, моля ви се, та днес вие имате такива любими майстори, като, да кажем, тоя Аргиропулос, Малвазий, Пападианос, Мегалокастрос и разни там други; например тоя – как го казваха, – тоя, дето прави мозайките...

– Може би имате предвид Папанастасий? – попита Прокопий.

– Да, да – мърмореше отец Никифор. – Казват, че много го ценели. Е, какво да ви кажа, на мене мозайката ми се вижда по-скоро зидарлък, отколкото истинско изкуство. Разправят, че тоя вашият – е как го казваха...

– Папанастасий?

– Да, Папанастасий. Критянин бил, казват. По мое време на критската школа се гледаше иначе. Това не е истинското изкуство, казваха. Линиите много твърди, а пък багрите едни такива! Та вие казвате значи, че тоя критянин бил извънредно много ценен? Хм, странно.

– Не съм казал такова нещо – защити се Прокопий. – Но вие виждал ли сте последните му мозайки?

Отец Никифор решително тръсна глава.

– Не, не, драги. Какво има да им гледам! Линиите като дебели телове, а пък това крещящо злато по тях! Обърнали ли сте внимание, че на последната му мозайка архангел Гавраил стои така наведен, като че ли ще падне? Та тоя ваш критянин не е кадърен да изпише дори една фигура, която да стои здраво на краката си!

– Всъщност – колебливо се опита да възрази Прокопий – работата е там, че той го е изписал така нарочно, по композиционни съображения.

– Имате много здраве значи – избухна игуменът и разсърден изду бузите си. – По композиционни съображения! По композиционни съображения значи може и лошо да се живописва, а? А самият император

---

2. ДРАХМА – гръцка парична единица.

отива да види мозайката и казва: интересно, много интересно!

Отец Никифор овладя раздразнението си.

– Рисунькът, господине, преди всичко рисунокът: там е цялото изкуство.

– Личи си, че говори майстор – побърза да го поласкае Прокопий. – В колекцията си аз имам вашето „Възнесение“, но ще ви кажа, отче, че не бих го дал дори и за Никаон.

– Никаон беше добър художник – каза отец Никифор решително. – Класическа школа, господине. Боже, какви красиви пропорции! Но мое-то „Възнесение“ е слаба картина, Прокопие. Тия неподвижни фигури и тоя Христос с крила като същински щъркел. – Разбирате ли, Христос трябва да се възнася и без криле! Това вече е изкуство!

Отец Никифор възбудено се изсекна в ръкава си.

– Какво да се прави, ТОГАВА аз още не умеех да живописвам. Ня-маше в таблата ми нито дълбочина, нито движение.

Прокопий смаян погледна изкривените ръце на игумена.

– Вие още ли живописвате, отче?

Отец Никифор тръсна глава:

– А не. А не. Само от време на време правя етюди за свое удоволствие.

– Фигури? – не се сдържа Прокопий.

– Фигури, сине. Няма нищо по-красиво от фигурите. Стоящи фигури, които ти се струва, че ей сега ще тръгнат. А зад тях фонът, където, би казал човек, биха могли да се отдалечат. Трудно е, драги. Какво разбира от тия работи тоя ваш – е, как го казваха – она, зидаря от Крит, с неговите карикатурни чучела!

– Много бих искал да видя новите ви картини, отче Никифоре – ка-за Прокопий.

Отец Никифор махна с ръка.

– Защо ви трябва? Нали имате своя Папанастасий! Изключителен художник, казвате. Гледай ти, композиционни съображения! Е да, ако неговите мозаични чучела са някакво изкуство, тогава вече нямам представа какво е това изобразително изкуство. Вие, разбира се, сте познавач, Прокопие; трябва да имате право, че Папанастасий е гений.

– Не съм казал това – запротестира Прокопий. – Отче Никифоре, не съм дошъл да споря с вас за изкуството, но да го защита, докато не е станало късно.

– От Папанастасий? – живо попита Никифор.

– Не, но от императора. Та вие знаете за това. Под натиска на

църковните кръгове негово величество император Константин Копроним³ иска да забрани иконите. Това било идолопоклонничество и не знам какво още. Каква идиотщина, отче Никифоре!

Игуменът затвори повехналите си клепащи.

– Чух за това, Прокопие – измънка той. – Но то не е сигурно още. Не, още всичко не е свършено.

– Именно затова съм дошъл при вас, отче – възбудено заговори Прокопий. – Всеки знае, че за императора това е само политически въпрос. Много го интересува негово идолопоклонничеството, но иска да му е мирна главата. И след като по улиците е плъзнала една сган, предвождана от мръсни фанатици, и след като навсякъде се носят възгласите „Долу idolите!“, нашият благороден владетел е решил, че най-удобно за него ще бъде да угоди на тая чорлава паплач. Вие знаете ли, че са замазали фреските в параклиса „Най-свята любов“?

– Чух за това – въздъхна игуменът със затворени очи. – Какъв грях, Богородице! Такива ценни фрески! Изписани собственооръчно от Стефанидис! Спомняте ли си фигурата на света София, наляво от благославящия Христос? Прокопие, това е най-хубавата изправена фигура, която съм виждал някога. Стефанидис, драги, беше истински майстор, няма какво да се каже!

Прокопий настойчиво се наведе към игумена.

– Отче Никифоре, в Мойсеевия закон е писано: „Да не правиш рисунки, нито каквото и да било друго изображение на онези неща, които са горе на небето, нито на тези неща, които са долу на земята, нито на тези, които са във водите и под земята.“ Никифоре, прави ли са ония, които проповядват, че било забранено от Бога да се живописват картини и да се ваят статуи?

Без да отвори очите си, отец Никифор отрицателно тръсна глава.

– Прокопие – въздъхна той след малко, – изкуството е свято като богослужението, тъй като... възславя божието творение... и учи да го обичаме.

И той очерта с окаяната си ръка кръстен знак във въздуха:

– Нима и създателят не е бил художник? Нима не е изваял фигурата на човека от глина? Нима не е снабдил всеки предмет с очертания и цвят? И то такъв художник, Прокопие! Никога, никога няма да

---

3. КОНСТАНТИН ВЕЛИКИ КОПРОНИМ (а също и ИКОНОКЛАСТ, т.е. ИКОНОБОРЕЦ, 718–775) – византийски император от 741 г. Изострил борбата против иконопочитанието (иконодулството), което по негова воля било осъдено през 754 г. от Синода (църковния събор).

престанем да се учим от него... Впрочем този закон е имал сила само във варварските времена, когато хората все още не са умеели да живописват добре.

Прокопий дълбоко въздъхна.

– Знаех, че ще говорите така, отче – каза той почтително. – Като свещеник... и като човек на изкуството. Отче Никифоре, вие няма да допуснете изкуството да загине!

Игуменът отвори очи.

– Аз ли? Какво мога да направя аз, Прокопие? Времената са тежки; образованият свят се поддава на варварството, идват хора от Крит и Бог знае откъде. Това е ужасно, драги, но с какво можем да попречим на това?

– Отче Никифоре, ако вие поговорите с императора...

– Не, не – каза отец Никифор. – С императора не мога да говоря за това. Та императорът няма никакво отношение към изкуството, Прокопие. Чух, че наскоро хвалил мозайките на тоя вашия – е-е-е, как го казвате?

– Папанастасий, отче.

– Да. Този, който прави карикатурните чучела. Императорът представа няма какво е това изкуство. А и Малвазий, според мене, с нищо не е по-добър като художник. Може ли друго да се очаква от равенската школа⁴. А виждате ли, въпреки това му възложиха да направи мозайките в придворния параклис! Какво си мислите, в двора нищо не може да се направи, Прокопие. Та аз не мога да ида там и да ги моля да не разрешат на някой си Аргиропулос или на този – как се казваше тоя критянин, Папанастасий, нали – да продължат да съсипват стените!

– Не става въпрос за това, отче – продължи Прокопий търпеливо. – Но помислете, че – ако победят иконоборците – ще бъде унищожено цялото изкуство. И вашите икони ще бъдат изгорени, отче Никифоре!

Игуменът махна с костеливата си ръка.

– Те бяха слаби, Прокопие – фъфлеше той. – Не умеех да рисувам аз едно време. Да изпишеш фигура, драги, на това изкуство човек не се научава скоро.

С треперещия си пръст Прокопий посочи античната статуя на младия Вакх⁵, полузакрита от цъфтящия шипков храст.

– И тази статуйка ще бъде счупена – каза той.

---

4. РАВЕНСКА ШКОЛА – паметници на скулптурата и живописата в късноантичен стил в град Равена от 5–6 в.

5. ВАКХ / БАКХ, БАКХУС – бог на виното.

– Какъв грях, какъв грях – шепнесе Никифор, болезнено притваряйки клепачи. – Ние наричахме тази статуя свети Йоан Кръстителя, но това е един истински, неподправен Вахх. С часове, с часове го съзерцавам аз тук. И то е като молитва, Прокопие.

– Виждате ли, отче Никифоре. И бива ли това божествено съвършенство да бъде унищожено завинаги? Трябва ли някой възливи и креслив фанатик да натроши на чакъл тази статуя?

Игуменът мълчеше с молитвено събрани ръце.

– Вие можете да спасите самото изкуство, Никифоре – убеждаваше го страстно Прокопий. – Светият ви живот и вашата мъдрост са ви спечелили огромно уважение в църквата; императорският двор високо ви уважава; вие ще участвувате във Великия синод⁶, който ще трябва да реши дали всички статуи и картини са само оръдие на идолопоклонството. Отче, съдбата на цялото изкуство е във ваши ръце!

– Вие надценявате влиянието ми, Прокопие – въздъхна игуменът. – Фанатиците са силни и зад тях е тълпата...

Никифор замълча.

– Казвате, че те ще унищожат всички картини и статуи?

– Да.

– А мозайките ще унищожат ли?

– Да. Ще ги окълцат от потоните, а камъчетата ще пръснат по бунищата.

– Не думайте – каза Никифор заинтригуван. – Значи в такъв случай ще окълцат и карикатурния архангел Гавраил на тоя... е...

– Вероятно.

– Виж, това е хубаво – изкикоти се игуменът. – То това е ужасна картина, драги. В живота си не съм виждал такива невъзможни чучела; и тук някои говорят за композиционни съображения! Ще ви кажа, Прокопие, че лошата живопис е грях и богохулство; тя е насочена против Господа Бога. На това ли да се кланят хората? Не, не! Вярно е, че да се кланяш пред слабите картини, е истинско идолопоклонничество. Не се учудвам, че хората са въстанали против това. Имат право, Критската школа е ерес; а този Папанастасий е по-лош от еретик, по-лош от арианите⁷. Та вие значи казвате – бърбеше игуменът радостен – ще окълцат тия цапотии? Хубави вести сте ми донесли, сине. Доволен съм, че дойдохте.

---

6. СИНОД – църковен събор.

7. АРИАНИ – привърженици на учението на Арий, който не признавал божествения произход на Христа.

Никифор с усилие се повдигна, в знак че аудиенцията е свършила.

– Хубаво временце, нали?

Прокопий стана, явно съкрушен.

– Отче Никифоре – откъсна се от устата му, – ще бъдат унищожени и други картини! Чувате ли, цялото изкуство ще бъде изгорено и изпочупено.

– Ц-ц-ц-ц-ц – каза игуменът примирително. – Жалко, много жалко. Но ако светът трябва да се освободи от лошото изкуство, не бива да съдим твърде строго някои увлечения. Добре че хората вече няма да се кланят на карикатурни чучела, каквито прави вашият... е...

– Папанастасий.

– Да, той. Най-мизерната критска школа, Прокопие. Добре че ми напомнихте за синода. Ще участвувам, Прокопие, ще участвувам, та дори и на ръце да ме занесат там. До самата смърт бих се упреквам, ако не бих присъствувал. Само да окълцат този архангел Гавраил – засмя се Никифор със съсухрените си бузички. – Бог да ви закриля, сине – каза той, като вдигна изкривената си ръка за благословия.

– И вас, отче Никифоре – безнадеждно въздъхна Прокопий.

Игуменът Никифор си тръгна, като поклащаше замислен глава.

– Отвратителната критска школа – мърмореше той. – Крайно време е да се тури край... Ах, Боже, каква ерес... този Папанастасий... и Пападианос... Това не са фигури, а идоли, проклети идоли – извикваше отец Никифор, като размахваше къпавите си ръце.

– Идоли... идоли... идоли...

КРАЙ

© 1932 Карел Чапек
© 1968 Светомир Иванчев, превод от чешки

Karel Čapek
, 1932

Сканиране, разпознаване и редакция: К. Ч.

Издание:

Карел Чапек. Книга апокрифи. Разкази
Издателство „Народна младеж“, София, 1968
Редактор на издателството Вера Филипова
Художник Иван Кирков
Художествен редактор Иван Стоилов
Технически редактор Лазар Христов
Коректор Мери Керанкова

Karel Čapek. Kniha apokryfů
Vydání 4
Československý spisovatel. Praha, 1964

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/10658>]